

Byla C-255/23

Prašymas priimti prejudicinį sprendimą

Gavimo data:

2023 m. balandžio 19 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Ekonomisko lietu tiesa (Latvija)

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo sprendimo data:

2023 m. kovo 28 d.

Baudžiamoji byla prieš:

A

B

C

D

F

E

G

SIA „AVVA“

SIA „Liftu alianse“

<...>

NUTARTIS

Ryga, 2023 m. kovo 28 d.

Ekonomisko lietu tiesa (Ekonominių bylų teismas, Latvija)

teisėjas <...>,

dalyvaujant <...> prokurorei <...>, gynėjui <...>, kaltinamiesiems /Asm. A/, /Asm. B/, /Asm. C/, /Asm. D/,

viešame teismo posėdyje susipažino su gynėjo <...> prašymu pateikti Europos Sąjungos Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus.

Aprašomoji dalis

- 1 *Ekonomisko lietu tiesa* (Ekonominių bylų teismas) nagrinėjama baudžiamoji byla prieš /Asm. A/ dėl kaltinimų sukčiavimu stambiu mastu <...> ir nusikalstamu būdu įgytų pinigų plovimu stambiu mastu <...>, /Asm. B/ dėl kaltinimų piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi, sukėlusiu sunkių padarinių <...>, ir bendrininkavimu sukčiaujant stambiu mastu, /Asm. C/ dėl kaltinimų piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi, sukėlusiu sunkių padarinių <...>, ir bendrininkavimu sukčiaujant stambiu mastu <...>, /Asm. D/ dėl kaltinimų bendrininkavimu sukčiaujant stambiu mastu, /Asm. E/ ir /Asm. F/ dėl kaltinimų nusikalstamu būdu įgytų pinigų plovimu stambiu mastu <...> ir /Asm. G/ dėl kaltinimų bendrininkavimu vykdant nusikalstamu būdu įgytų pinigų plovimą stambiu mastu <...>. Šioje byloje buvo pradėtas procesas dėl priverstinio poveikio priemonių taikymo *ribotos atsakomybės bendrovei „AVVA“ ir ribotos atsakomybės bendrovei „Liftu alianse“*.

Nė vienam kaltinamajam nebuvo paskirta su laisvės atėmimu susijusi priemonė.

- 2 2022 m. rugsėjo 22 d. teismo posėdyje prokurorė pareiškė prieštaravimą dėl kaltinamojo /Asm. E/, kuris yra Lietuvoje gyvenantis Lietuvos pilietis, dalyvavimo teismo posėdžiuose nuotoliniu būdu per vaizdo konferenciją. Savo prieštaravimą prokurorė grindė Senato Baudžiamųjų bylų skyriaus senatorių 2021 m. lapkričio 4 d. posėdyje pateiktu taisyklių išaiškinimu.

2022 m. spalio 16 d. nagrinėjant baudžiamąją bylą gautas gynėjo prašymas pateikti Europos Sąjungos Teisingumo Teismui klausimus dėl 2014 m. balandžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/41/ES dėl Europos tyrimo orderio taikymo baudžiamosiose bylose (toliau – Direktyva 2014/41/ES) nuostatų išaiškinimo, kiek tai susiję su /Asm. E/ teise dalyvauti procese nuotoliniu būdu naudojantis techninėmis priemonėmis.

Iš pradžių prokurorė pareiškė, kad prašymas yra nepagrįstas ir turėtų būti atmestas, tačiau 2023 m. sausio 26 d. posėdyje neprieštaravo prašymo patenkinimui, jeigu tai netrukdytų baudžiamosios bylos nagrinėjimui.

Motyvų dalis

- 3 Atsižvelgdamas į faktines bylos aplinkybes, teismas padarė išvadą, kad yra pagrindas pateikti Europos Sąjungos Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus dėl Direktyvos 2014/41 nuostatų išaiškinimo.

- 4 Baudžiamojo proceso įstatymo 140 straipsnyje numatytas techninių priemonių naudojimo atliekant procesinius veiksmus reglamentavimas. 2020 m. birželio 11 d. pakeitimu Baudžiamojo proceso įstatymo 140 straipsnis „Procesinių veiksmų atlikimas, naudojantis techninėmis priemonėmis“ buvo papildytas 7.¹ dalimi ir taip išplėsta procesui vadovaujančio asmens galimybė atlikti procesinius veiksmus nuotoliniu būdu, naudojantis techninėmis priemonėmis tais atvejais, kai įmanoma patikrinti asmens tapatybę. Iki minėto pakeitimo buvo sudėtinga baudžiamajame procese pasitelkti technines priemones, nes reikėjo procesinio veiksmo atlikimo vietoje paskirti įgaliotą asmenį, kuris užtikrintų procesinio veiksmo atlikimą.

Kriminālprocesa likums (Baudžiamojo proceso įstatymas) 140 straipsnis:

Procesinio veiksmo atlikimas, naudojantis techninėmis priemonėmis

(1) Procesui vadovaujantis asmuo gali procesinį veiksmą atlikti naudodamasis techninėmis priemonėmis (telefoninė konferencija, vaizdo konferencija), jei to reikalauja baudžiamojo proceso interesai.

(2) Kai procesinis veiksmas atliekamas naudojantis techninėmis priemonėmis, turi būti užtikrinta, kad skirtingose patalpose ar pastatuose esantys procesui vadovaujantis asmuo ir procesinio veiksmo dalyviai galėtų vienas kitą girdėti telefoninės konferencijos metu ir vienas kitą girdėti bei matyti vaizdo konferencijos metu.

(2¹) Šio straipsnio 2 dalyje nurodytu atveju procesui vadovaujantis asmuo įgalioja kitoje procesinio veiksmo atlikimo vietoje esančios institucijos vadovą arba jam paveda įgalioti asmenį, kuris užtikrins procesinio veiksmo atlikimą savo buvimo vietoje (toliau – įgaliotas asmuo).

<...>

(5) Procesinio veiksmo dalyvių, kurie nėra toje pačioje patalpoje su procesui vadovaujančiu asmeniu, tapatybę patikrina ir patvirtina įgaliotas asmuo.

<...>

(7) Įgaliotas asmuo surašo pažymą, kurioje nurodo procesinio veiksmo atlikimo vietą, datą ir laiką, savo pareigas, vardą ir pavardę, kiekvieno toje procesinio veiksmo atlikimo vietoje esančio asmens tapatybės duomenis ir adresą, taip pat išpėjimą, pateikiamą, jei įstatyme numatoma atsakomybė už pareigų nevykdymą. Išpėti asmenys tai pasirašo. Pažymoje taip pat nurodomos procesinio veiksmo pertraukos ir jo pabaigos laikas. Pažymą pasirašo visi toje procesinio veiksmo atlikimo vietoje esantys asmenys, ir ji siunčiama procesui vadovaujančiam asmeniui, kad šis ją įtrauktų į procesinio veiksmo protokolą.

(7.¹) Šio straipsnio 2.¹, 5 ir 7 dalių nuostatos gali būti netaikomos, jei procesui vadovaujantis asmuo gali techninėmis priemonėmis patikrinti kitoje patalpoje ar

pastate esančio asmens tapatybę. Ikteisminiame procese procesiniai veiksmai fiksuojami šio įstatymo 143 straipsnyje nustatyta tvarka.

<...>

Įstatymų leidėjas, papildydamas Baudžiamojo proceso įstatymą 140 straipsnio 7.¹ dalimi, siekė paskatinti techninių priemonių naudojimą baudžiamajame procese ir taip padaryti baudžiamąjį procesą veiksmingesnį ir paprastesnį, ypač tais atvejais, kai baudžiamajame procese dalyvaujantys asmenys yra skirtinguose miestuose ar valstybėse (su atitinkamo pasiūlymo motyvais galima susipažinti adresu:

<https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/629D424279F5BF0DC225856D004A9975?OpenDocument>).

- 5 *Likums „Par tiesu varu“* (Teismų įstatymas) 49.¹ straipsnyje nustatyta, kad Senato departamento Visuotinis senatorių susirinkimas, kaip kolegiali institucija, svarsto aktualius teisės normų aiškinimo klausimus, siekdamas užtikrinti vienodą teisės normų taikymą. Senato departamento Visuotinis senatorių susirinkimas savo nuomonę teisės aiškinimo ir taikymo klausimais suformuluoja sprendimo forma.

2021 m. lapkričio 4 d. Senato Baudžiamųjų bylų departamento Visuotinis senatorių susirinkimas apsvaustė Baudžiamojo proceso įstatymo 140 straipsnio 7.¹ dalį ir pateikė tokį išaiškinimą: pirma, pagal bendrąjį principą Latvijos Respublikos jurisdikcija, atsižvelgiant į Baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnyje nustatytą teritorinę taikymo sritį, galioja tik nacionalinėje teritorijoje. Kitos valstybės teritorijoje esantys įrodymai gali būti gaunami tik Baudžiamojo proceso įstatymo C dalyje „Tarpautinis bendradarbiavimas baudžiamosios teisės srityje“ nustatyta tvarka; antra, Baudžiamojo proceso įstatymo 140 straipsnio 7.¹ dalyje nustatyta tvarka gali būti taikoma tik tuo atveju, jei procesinio veiksmo atlikimas patenka į Latvijos Respublikos jurisdikciją.

Senato Baudžiamųjų bylų departamento Visuotinis senatorių susirinkimas, pateikdamas sprendimo motyvus, rėmėsi į Baudžiamojo proceso įstatymą perkeltos Direktyvos 2014/41 nuostatomis, taip pat Europos Tarybos konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose Antrojo papildomo protokolo 9 straipsnio (apklausa per vaizdo konferenciją) 1 dalimi.

Senato Baudžiamųjų bylų departamento Visuotinis senatorių susirinkimas atkreipė dėmesį į tai, kad Direktyva 2014/41 siekiama užtikrinti supaprastintą ir veiksmingą valstybių narių bendradarbiavimą, užtikrinant abipusį jų teisminių institucijų priimtų sprendimų, siekiant gauti įrodymus tarpvalstybinio pobūdžio baudžiamosiose bylose, pripažinimą.

Iš Direktyvos 2014/41 2, 6 ir 19 konstatuojamųjų dalių matyti, kad Europos tyrimo orderis yra teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose priemonė, numatyta Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 82 straipsnio 1 dalyje ir grindžiama nuosprendžių ir sprendimų abipusio pripažinimo principu. Pagrindinė

bendradarbiavimo priemonės pagal Direktyvą 2014/41 taikymo sąlyga yra įrodymų buvimas kitoje valstybėje narėje.

Direktyvos 2014/41 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Europos tyrimo orderis – valstybės narės (toliau – išduodančioji valstybė) teisminės institucijos priimtas arba patvirtintas teisminis sprendimas, kad kitoje valstybėje narėje (toliau – vykdančioji valstybė) būtų įvykdyta viena ar kelios konkrečios tyrimo priemonės siekiant gauti įrodymų pagal šią direktyvą. Šio straipsnio 3 dalyje numatyta, kad paprašyti išduoti Europos tyrimo orderį gali įtariamasis arba kaltinamasis (arba jų vardu veikiantis advokatas), naudodamiesi taikytinomis teisėmis į gynybą pagal nacionalinį baudžiamąjį procesą.

Direktyvos 2014/41 9 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad išduodančiosios valstybės institucijos, esančios vykdančiojoje valstybėje, vykdydamos Europos arešto orderį privalo laikytis vykdančiosios valstybės teisės. Jos neturi jokių teisėsaugos įgaliojimų vykdančiosios valstybės teritorijoje, išskyrus atvejus, kai naudojimasis tokiais įgaliojimais toje teritorijoje atitinka vykdančiosios valstybės teisę ir tiek, kiek susitarė išduodančioji ir vykdančioji institucijos.

Pagal Direktyvą 2014/41 išduodančiosios valstybės institucijos neturi teisėsaugos įgaliojimų ar jurisdikcijos vykdančiosios valstybės teritorijoje, išskyrus konkrečius atvejus. Europos tyrimo orderis yra viena iš procesinių priemonių, kuriomis išduodančioji institucija ir vykdančioji institucija gali susitarti dėl įrodymų rinkimo vykdančiosios valstybės teritorijoje. Taigi dėl Baudžiamojo proceso kodekso taikymo kitoje valstybėje narėje Latvija ir ta kita valstybė narė turi susitarti, pasitelkdamos Europos tyrimo orderį.

Pagal Direktyvos 2014/41 24 straipsnio 1 dalį, jei asmuo yra vykdančiosios valstybės teritorijoje, o išduodančiosios valstybės kompetentingos institucijos turi jį apklausti kaip liudytoją arba ekspertą, išduodančioji institucija gali išduoti Europos tyrimo orderį, kad liudytojas arba ekspertas būtų apklaustas naudojant vaizdo konferenciją ar kitas garso ir vaizdo perdavimo priemones pagal 5–7 dalis. Be to, šioje dalyje pabrėžiama, kad išduodančioji institucija gali taip pat išduoti Europos tyrimo orderį įtariamąjo ar kaltinamojo apklausos naudojant vaizdo konferenciją ar kitas garso ir vaizdo perdavimo priemones tikslu.

Direktyva 2014/41 į Baudžiamojo proceso įstatymą buvo perkelta 2017 m. balandžio 26 d. įsigaliojusiais pakeitimais. Įgyvendinant Direktyvą 2014/41, Baudžiamojo proceso įstatymas buvo papildytas 83.¹ skyriumi „Europos tyrimo orderio priėmimas ir perdavimas vykdyti“, įskaitant 887.³ straipsnį:

887.³ straipsnis. Europos tyrimo orderio priėmimas teismo nagrinėjimo metu

(1) Jeigu bylos nagrinėjimo metu būtina atlikti procesinį veiksmą kitos Europos Sąjungos valstybės narės teritorijoje, teismas, įvertinęs jo būtinumą ir proporcingumą tiriamos nusikalstamos veikos atžvilgiu, specialaus dokumento forma parengia Europos tyrimo orderį. Prieš vykdydamas Europos tyrimo orderį, teismas atlieka visus veiksmus, kurie būtų būtini, jei procesas būtų vykdomas

Latvijoje pagal šį įstatymą. Patvirtindamas Europos tyrimo orderį, teismas patvirtina, kad Europos Sąjungos valstybės narės prašomas atlikti tyrimas ar procesinis veiksmas atitinka šio įstatymo reikalavimus.

<...>

Senato Baudžiamųjų bylų departamento Visuotinis senatorių susirinkimas padarė išvadą, kad Baudžiamojo proceso įstatymo nuostatos, kuriomis perkeliama Direktyva 2014/41 dėl procesinių veiksmų atlikimo užsienyje tvarkos, turėtų būti pripažintos specialiosiomis nuostatomis Baudžiamojo proceso įstatymo 140 straipsnyje įtvirtinto *lex generalis* atžvilgiu.

- 6 Teismas pažymi, kad Senato Baudžiamųjų bylų departamento Visuotinio senatorių susirinkimo pateiktame Baudžiamojo proceso įstatymo 140 straipsnio 7.¹ dalies išaiškinime nurodoma, kad tuo atveju, kai proceso šaliai netaikoma Latvijos jurisdikcija, techninių priemonių naudojimas bet kokiam procesiniam veiksmui atlikti galimas tik pasitelkiant Europos tyrimo orderį ar kitą teisminio bendradarbiavimo priemonę. Šis išaiškinimas iš esmės reiškia, kad kaltinamasis iš kitos šalies negali dalyvauti nuotoliniu būdu, naudodamasis techninėmis priemonėmis, net jei jis pasyviai dalyvauja baudžiamajame procese – klausosi teismo posėdžių, išsako savo nuomonę dėl procesinių klausimų, kurie bus sprendžiami teisminio nagrinėjimo metu, ir teikia procesinius prašymus.

Teismas sutinka su gynėjo teiginiu, kad pagal Direktyvos 2014/41 1 straipsnį Europos tyrimo orderio išdavimo tikslas yra gauti įrodymus, bet ne užtikrinti asmens, kuriam taikoma kita jurisdikcija, dalyvavimą teismo procese, kuriame neapklausiamas kitoje valstybėje gyvenantis kaltinamasis. Poreikis išduoti Europos tyrimo orderį būtų susijęs tik su kitoje šalyje esančio kaltinamojo parodymais teismo posėdyje, kuris būtų laikomas įrodymų rinkimo veiksmu, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 2014/41.

Kaltinimus visiems kaltinamiesiems prokurorė pagrindė iš viso 98 liudijimais. Šiuo metu rašytiniai įrodymai byloje sudaro 42 tomus (vieną tomą sudaro vidutiniškai 200–300 puslapių). Taigi bylos nagrinėjimas pareikalautų daug laiko.

Atsižvelgiant į tai, kad /Asm. E/ gyvenamoji vieta yra Lietuvoje, pagal Senato Baudžiamųjų bylų departamento Visuotinio senatorių susirinkimo pateiktą išaiškinimą, tam, kad kaltinamasis galėtų, naudodamasis techninėmis priemonėmis, nuotoliniu būdu dalyvauti procese Latvijoje, teismas, remdamasis Europos tyrimo orderiu, turėtų prašyti Lietuvos teismo užtikrinti ilgalaikio dalyvavimo nuotoliniu būdu galimybę. Nors Europos tyrimo orderio vykdančioji institucija, teikdama tokią ilgalaikę teisinę pagalbą, gali reikalauti padengti išlaidas (Direktyvos 2014/41 21 straipsnis), teismo nuomone, Europos tyrimo orderio išdavimas siekiant užtikrinti pasyvų kaltinamojo dalyvavimą teismo posėdžiuose yra neproporcingas, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2014/41 6 straipsnį.

/Asm. E/ kaltinamas nusikalstamu būdu įgytų pinigų plovimu stambiu mastu (labai sunkus nusikaltimas). Nors Baudžiamojo proceso įstatymo 464 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad teismas gali nagrinėti bylą kaltinamajam nedalyvaujant, jeigu kaltinamasis pakartotinai be pateisinamos priežasties neatvyko į teismo posėdį arba pateikė teismui prašymą nagrinėti baudžiamąją bylą jam nedalyvaujant, ši nuostata netaikoma baudžiamojoje byloje dėl labai sunkių nusikaltimų. Tai reiškia, kad tiriant įrodymus, susijusius su /Asm. E/ kaltinimais, /Asm. E/ privalo dalyvauti teismo posėdžiuose, net jei kaltinamasis pats to nepageidauja. Atsižvelgiant į bylos dėl /Asm. E/ kaltinimų apimtį ir į Senato Baudžiamųjų bylų departamento Visuotinio senatorių susirinkimo pateiktą aiškinimą iš esmės aišku, kad kaltinamasis turės arba reguliariai ir ilgą laiką dalyvauti teismo posėdžiuose Latvijoje, arba prašyti Lietuvos teismo pagal Europos tyrimo orderį užtikrinti galimybę ilgą laiką dalyvauti nuotoliniu būdu.

Kilus abejonų, ar Direktyva 2014/41 taikoma kaltinamojo dalyvavimui teismo posėdžiuose, kuriuose jis neduoda parodymų, pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnį būtina kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, kad šis išaiškintų, ar Direktyva 2014/41 tokiu atveju taikoma.

- 7 Iš 98 liudijimų, kuriais prokurorė grindė kaltinimus, 12 buvo susiję su /Asm. E/ kaltinimais nusikalstamu būdu įgytų pinigų plovimu. Iki šios nutarties priėmimo dienos buvo apklausta 11 liudytojų ir 2 ekspertai (šių asmenų parodymai nesusiję su /Asm. E/ kaltinimais).

Baudžiamojo proceso įstatymo 464 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad baudžiamoji byla, kurioje yra keli kaltinamieji, gali būti nagrinėjama nedalyvaujant kaltinamajam, jeigu nagrinėjama kaltinimo dalis, pareikšta kitiems kaltinamiesiems, jeigu to kaltinamojo dalyvavimas nėra būtinas ir jis pranešė teismui apie savo nenorą dalyvauti teismo posėdyje. Tai reiškia, kad /Asm. E/ dalyvauti teismo posėdžiuose, kuriuose apklausiami liudytojai, kurių parodymai nenaudojami /Asm. E/ kaltinimams pagrįsti, neprivaloma. Kaltinamasis pats nenori dalyvauti apklausiant tuos liudytojus.

Pagal Baudžiamojo proceso įstatymo 478 straipsnio 2 dalį, jeigu konkrečios bylos išsprendimui reikalingas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas dėl Europos Sąjungos teisės nuostatos aiškinimo ir galiojimo, teismas motyvuota nutartimi kreipiasi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, kad būtų išaiškintas neaiškus klausimas, o baudžiamosios bylos nagrinėjimą sustabdo iki prejudicinio sprendimo įsiteisėjimo.

Teismas pažymi, kad šios nutarties priėmimo metu dar liko patikrinti apie 60 liudijimų, kurie nėra susiję su /Asm. E/ pateiktais kaltinimais. Jei teismas nuspręstų sustabdyti baudžiamosios bylos nagrinėjimą, būtų gerokai sunkiau ją išnagrinėti per protingą laiką. Todėl bent jau tol, kol bus gauta įrodymų, patvirtinančių /Asm. E/ kaltinimus, bylos nagrinėjimą reikia tęsti.

Rezoliucinė dalis

Remdamasis <...> Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsniu, teismas
nutaria

pateikti Europos Sąjungos Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

1. Ar pagal Direktyvos 2014/41 1 straipsnio 1 dalį, 6 straipsnio 1 dalies a punktą ir 24 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą valstybėms narėms leidžiama numatyti, kad kitoje valstybėje narėje gyvenantis asmuo gali kaip kaltinamasis dalyvauti procese vaizdo konferencijos būdu, neišduodant Europos tyrimo orderio, jei atitinkamoje proceso stadijoje jis nėra apklausiamas ir nėra renkami įrodymai, ir su sąlyga, kad procesui vadovaujantis asmuo valstybėje narėje, kurioje vyksta procesas, gali techninėmis priemonėmis patikrinti kitoje valstybėje narėje esančio asmens tapatybę ir kad užtikrinama to asmens teisė į gynybą ir vertėjo žodžiu pagalbą?

2. Jei į 1 klausimą būtų atsakyta teigiamai, ar apklausiamo asmens sutikimas gali būti savarankiškas arba papildomas kriterijus arba išankstinė sąlyga, kad apklausiamas asmuo galėtų teismo posėdyje, kuriame nerenkami įrodymai, dalyvauti vaizdo konferencijos būdu, kai procesui vadovaujantis asmuo valstybėje narėje, kurioje vyksta procesas, gali techninėmis priemonėmis patikrinti kitoje valstybėje narėje esančio asmens tapatybę ir kai yra užtikrinama to asmens teisė į gynybą ir vertėjo žodžiu pagalbą?

Šis sprendimas neskundžiamas.

<...>

[teisėjo parašas].